

Fecr Yayınları: 529

YÖNETİCİLERE İTAATİN SINIRLARI

-Hadisler Özelinde-

Doç. Dr. İlyas CANIKLI

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.

(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak

FCR

Baskı ve Cilt

VADİ GRAFİK TASARIM VE REKLAMCILIK LTD. ŞTİ.

İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1

Yenimahalle/ANKARA • Tel: (0312) 395 85 71

(Sertifika No: 47479)

1. Baskı: Temmuz 2004

(Hadislere Göre Yöneticilere İtaatin Sınırları, İlahiyât Yayınları)

2. Baskı: Mayıs 2022

ISBN: 978-625-8005-70-7

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1

Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60

Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

YÖNETİCİLERE İTAATIN
SINIRLARI
-Hadisler Özelinde-

Doç. Dr. İlyas CANIKLI

Ankara - 2022

Doç. Dr. İlyas CANIKLI

1966 yılında Samsun'da doğdu. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu (1991). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Hadis Anabilim Dalı'nda master ve doktora yaptı. “*Hadislere Göre Yöneticilere İtaatın Sınırları*” adlı yüksek lisans tezini (1996) ve “*Hilafet Kavramıyla İlgili Hadislerin Tetkiki*” isimli doktora tezini hazırladı (2004).

Çalışma hayatına 1991 yılında başladı. Antalya/Elmalı (1991-1992) ve Ankara/Mamak İmam Hatip Lisesinde çalıştı (1992-1998). Van İmam Hatip Lisesinde Yedek Subay Öğretmen olarak görev yaptı (2000-2001). Daha sonra Millî Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğünde Öğretmen/Başöğretmen kadrosunda Ders Kitapları ve Program Geliştirme uzmanı olarak çalıştı (1998-2010).

2010 yılından itibaren Yüksek Öğretim Kurumu kadrosunda çalışmaya başladı. Sırasıyla İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü (2010-2012) ve Karabük Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde öğretim üyesi olarak görev yaptı (2012-2014). Halen Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Hadis Anabilim Dalı öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır (2014-?) Yazarın çeşitli konularda basılı kitap bölümleri, makaleleri ve sempozyum bildirileri mevcuttur. Müstakil yayımlanmış kitapları ise şunlardır:

-İmam Hatip Liseleri için “Hadis Ders Kitabı-I” (Adem Solmaz ile birlikte), Eğitim-San Yayınları, Ankara, 1996.

-İmam Hatip Liseleri için “Hadis Ders Kitabı-II” (Adem Solmaz ile birlikte), Eğitim-San Yayınları, Ankara, 1997.

-Hadislere Göre Yöneticilere İtaatın Sınırları, İlahiyat Yayınları, Ankara, 2004.

-Değerler Eğitimi, (Hamdi Kızılar ile birlikte), Deneme Yayınları, Karabük, 2015.

-Hz. Muhammed Özelinde Peygamber Aleyhtarlığı, Fecr Yayınları, Ankara, 2016.

-Siyasi Düşüncenin Oluşmasında Hadislerin Rolü, 2. Baskı, Fecr Yayınları, Ankara, 2019.

Yazar akademik çalışmalarına devam etmektedir.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	7
ÖN SÖZ	9
GİRİŞ	11
1. Çalışmanın Önemi, Amacı ve Metodu	11
2. Kur'an'da 'Ulu'l-Emr' Kavramının İhtiva Ettiği Anlamlar	13
3. 'Ulu'l-Emr' Hakkında İleri Sürülen Görüşlerin Değerlendirilmesi	17

BİRİNCİ BÖLÜM

SORUMLULUK ANLAYIŞININ YÖNETİME YANSIMASI	21
1. Bir Halife Olarak İnsanın Görevi	24
2. Sorumluluk Kavramının Kapsadığı Alanlar	29

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNETEN VE YÖNETİLENLERİN KARŞILIKLI SORUMLULUKLARI	35
1. Yöneticilerde Bulunması Gereken Özellikler	35
1.1. 'Ehliyet Sahibi' Olması	35
1.2. Halkın Mesuliyetini Taşınması	41
1.3. İstişareyi Her Hususta Uygulaması	44
1.4. Adil Davranışlar Ortaya Koyması	53
1.5. Her Hususta Dürüst Olması: Doğru Söz ve Davranış	63
1.6. Rüşvet ve Haksız Kazanç Yollarına Karşı Mücadele Etmesi	68
1.7. Maslahata Uygun Davranış İçinde Olması	73
1.8. Vazifeyi Ehline Vermesi	77
2. Yönetilenlerde Bulunması Gereken Özellikler	88
2.1. Yöneticinin Allah'a Bağlılığı ve İtaat İlişkisi	89
2.2. Yöneticinin Meşrû İşlerde Desteklenmesi	92

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNETİCİLERE İTAATLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE BU ÇERÇEVEDE İLERİ SÜRÜLEN GÖRÜŞLER -----99

1. İtaatin Belli Şartlarda Zorunlu Olduğunu Ortaya Koyan Rivayetlerin Değerlendirilmesi ----- 100
2. Her Durumda İtaatin Devam Edeceğine Dair Rivayetlerin Değerlendirilmesi ----- 105
3. Yöneticilere İtaatle İlgili İslâm Âlimlerinin Görüşlerinin Değerlendirilmesi ----- 131
  - 3.1. Klasik Dönem İslâm Âlimlerinin Görüşleri ----- 131
    - 3.1.1. Hanefîlerin Görüşü ----- 135
    - 3.1.2. Mâlikîlerin Görüşü ----- 139
    - 3.1.3. Şâfiîlerin Görüşü ----- 140
    - 3.1.4. Hanbelîlerin Görüşü ----- 143
    - 3.1.5. Şîa'nın Görüşü ----- 146
    - 3.1.6. Haricîlerin Görüşü ----- 148
    - 3.1.7. Zahirîlerin Görüşü ----- 150
    - 3.1.8. Mu'tezile'nin Görüşü ----- 151
  - 3.2. Günümüz İslâm Âlim ve Düşünürlerinin Yöneticilere İtaatle İlgili Görüşleri ----- 153

SONUÇ: GENEL DEĞERLENDİRME ----- 159

BİBLİYOGRAFYA ----- 167

KISALTMALAR

<i>a.g.e.</i>	: Adı geçen eser
<i>a.g.m.</i>	: Adı geçen makale
<i>A.Ü.İ.F.D.</i>	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
<i>A.y.</i>	: Aynı yer
<i>bkz.</i>	: Bakınız
<i>C.</i>	: Cilt
<i>(c.c.)</i>	: Celle Celâluhû
<i>H. No</i>	: Hadis No
<i>m.</i>	: Milâdî
<i>s.</i>	: Sayfa
<i>sad.</i>	: Sadeleştiren
<i>(s.a.v.)</i>	: Sallallâhu Aleyhi ve Sellem
<i>Terc.</i>	: Tercüme eden
<i>Thk.</i>	: Tahkîk
<i>t.y.</i>	: Basım tarihi yok
<i>ö.</i>	: Ölüm tarihi

ÖN SÖZ

Hamd, âlemlerin Rabbi Allah (c.c.)'a, salât ve selâm Hz. Muhammed (s.a.v.) ve ona tâbi olanlara olsun.

Hayatını İslâm'a göre tanzim etmek isteyen Müslümanlar, zihinlerinde tasavvur ettikleri şeylerin ve yapmış oldukları fiillerin İslâm'a uygunluk arz etmesini zorunlu görmekte-dirler. Bu bağlamda Müslümanların referans alacakları kaynakların başında Kur'an ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sahih sünneti gelmektedir. Bir mesele hakkında İslâm'ın bakış açısını ortaya koymak için bu iki ana kaynağın öğretileri inanan bir insan için çok büyük önemi haizdir. Bu bağlamda hangi mesele ele alınıp değerlendirilmek isteniyorsa bu iki kaynağın Kur'an başta olmak üzere dikkate alınması gerekmektedir.

Şüphesiz İslâm dünyasında ve Türkiye'de yöneten-yönetilen ilişkilerini İslâmî açıdan ele alan birtakım çalışmalar yapılmış durumdadır. Bu çalışmalarda ya konu çok geniş ele alınmış veyahut da okuyucu çok yoğun tarihî bilgiler içinde boğulmuştur. Bundan dolayı mesele hakkında tam bir görüş sahibi olmak ve buna göre hareket etme imkânı da ortadan kalkmıştır. Bu araştırmanın daha önceki çalışmalardan farkı; geçmişi olduğu gibi aktarmaktan ziyade, itaat konusuyla ilgili bize gelen rivayetlerin tarihî bilgilerle karşılaştırılarak, tenkitçi ve analizci bir yaklaşım içinde ele alınmasıdır. Bu yapılırken ana kriter olarak Kur'an ve herkes tarafından kabule şayan olan sahih sünnet esas alınmıştır.

Bu çalışmada Kur'an ve hadisler esas alınarak yöneten-yönetilen ilişkileri genel bir çerçevede incelenmiş, yönetenin ve yönetilenin birbirlerine karşı görevlerinin neler olduğunun

tespiti hedeflenmiş, bunun neticesinde de itaatin hangi durumlarda devam edeceği ya da ortadan kalkacağı belirlenmeye çalışılmıştır. Amaç sadece yöneten-yönetilen ilişkilerini resmî düzeyde ele almak değil, aynı zamanda siyasî ve dinî cemaat grupları içerisindeki yöneten-yönetilen ilişkileri de dâhil olmak üzere görülen olumsuzlukların çözümüne katkıda bulunmak ve itaat konusunda sağlıklı bir İslâmî anlayış geliştirmektir. Nitekim bu olumsuzlukların başında tek yanlı olarak sadece yönetilen kesimden istenilen mutlak itaat etme meselesi gelmektedir. Sürekli yönetenlerin haklarının korunduğu ve yönetilen kesimin haklarının ise göz ardı edildiği bir siyasi anlayış ve yapıda yöneten ve yönetilen arasında sağlıklı bir itaat anlayışının ya da siyasi bir iletişimin olması neredeyse imkânsız hale gelmektedir. Sonuçta bu çalışma ile Kur'an ve sahih hadis merkezli yöneten ve yönetilen arasında hem bireysel hem de kurumsal anlamda sağlıklı bir siyasi iletişim ve itaat kültürünün oluşması ve var olanın daha da geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Beni bu çalışmaya teşvik eden ve değerli fikir ve katkılarını esirgemeyen saygıdeğer hocam Doç. Dr. M. Hayri Kırbaşoğlu'na ve bölümün diğer hocalarına teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmak bizden, başarı Allah'tandır.

İlyas Canikli
Ankara 1996